

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőség címe alatt küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven.

Előfizetési ár: egész évre 6 frt (12 korona), félévre 3 frt (6 korona).
Hirdetések díja: *Benn a lapban* egész oldal 8 frt, félooldal 4 frt, negyedoldal 2 frt; *a borítékon* egész oldal 4 frt, félooldal 2 frt, negyedoldal 1 frt. Többszörös hirdetésnél árendemény adatik.
Bélyegdíj minden hirdetésnél külön 30 kr.

Egyes szám ára 15 krajcár.

Az előfizetési és hirdetési pénzek s a lap megrendelésére és szétküldésére vonatkozó összes megkeresések **Karai Sándor tanárhoz** (Rákóczy-utca 46. sz.) intézendők.

A református egyházi irodalom érdekében.

Samaritanus két alvó eszmét hozott lapunk 29-ik számában fölszínre. Mindakettő a ref. egyházi irodalom emelését célozza. Egyik volna a Balogh Ferenc tervezte *Történelmi könyvtár* a reformátorok és a kimagasló magyar kálvinista alakok életével és műveivel. A másik a *parókiális könyvtárak* fölállítása, melyekért a tiszán-inneni egyházkerület ég s jár elől azok létesítésével a többi kerületek előtt.

Mindkét eszme kétségkívül szép, s megvalósításuk a mily haszon, épenoly dicsőség lenne a magyar ref. egyházra nézve. Voltaképen a parókiális könyvtárak realizálásától függene a másik eszme megvalósítása, sőt általán minden nagyobb és számbavehetőbb egyházi irodalmi vállalkozás sikere is. Ez tehát most még számos miseriákkal küzködő egyházi irodalmunk hatalmas felvirágozását mozdítaná elő.

Nekem ugyan aggodalmaim voltak a parókiális könyvtárak felállítására, elhelyezésére és fenntartására nézve már akkor, mikor évekkkel ezelőtt foglalkoztatta az elméket, s aggodalmaimnak kifejezést is adtam, még mint fungens lelkész épen ebben a lapban. Aggodalmaim jórészen máig is megvannak, de én fogok legjobban örülni, ha azok ellenére is *egyetemlegesen* létesülnek és jövőben — nagy céljaiknak megfelelőleg — minden fennakadás nélkül állanak fenn a parókiális könyvtárak.

Egyetemlegest mondtam, mert jól értsük meg, hogy valójában csak akkor remélhetjük és várhatjuk tőle egyházi irodalmunk felvirágoztatását és minden nagyobb irodalmi vállalkozás sikerét. Részleges megvalósulása az eszmének valamit ugyan lendíthet egyházi irodalmunkon, de korántsem mozdítja elő nagy céljaink kivitelét. A tiszáninnyi egyházkerület következetes szilárdsággal és dicséretreméltó lelkesedéssel a rea-

lizálás küszöbéig juttatta az eszmét, de ha a többi kerületek is fel nem karolják, csak egygyel több lesz egyházi irodalmunk föllendítésére a sisiphusi erőfeszítés, anélkül, hogy a cél elértnék.

Mert tagadhatatlanul sok és nagy munka vár reánk egyházi irodalmunk mezején. Lutheránus testvéreink, a maguk kisebb számával is, többre mennek és többet tesznek kizárólagos irodalmi érdekeikért, mint mi kálvinisták. Nekik ott van az *ő Luther-egyletük*, meg ott van a bámúlatos szívóssággal és meglepő szép eredménynyel működő *pozsonyi theol. könyvtár*. Még a maroknyi *unitáriusok* is egész az ámúlatig viszik irodalmi téren, mint azt már lapunk irodalmi rovatában hangoztattam is. Mi csak gondolkozunk és tanácskozni tudunk pl. a Kálvin Intitutiójának magyar nyelvű kiadásáról, míg ők már kiadták a Szentábrahámi Lombárd Mihály püspök híres symbolikus könyvét, hitüknek jórészen máig is elismert alapelveit. Sőt hittanuk mai álláspontjáról külön könyvben tájékoztatták hitsorsosaikat. Mi kálvinisták pedig várunk . . . várunk, de vajmi keveset teszünk arra, hogy eljőjön az idők teljessége. Maece-násaink nincsenek, mint voltak egykor, pedig lehetnének ma is, mint azt *Hegedűs Sándornál* látjuk a népies irodalom művelői iránt. Ám ma az egyházpolitikában találják és merítik ki nagyjaink létérdekeink védelmét. Pedig az irodalom egyik legbiztosabb mutatója lételünknek és egyik leghathatósabb munkálója erősbülésünknek. Könyvkiadó vállalatunk sincsenek. Kiadók találkoznak manapság már mindenre, de arra, hogy hasznos és tudományos ref. egyházi irodalmi műveket bocsássanak világgá, alig vállalkozik valamelyik még azok közül a cégek közül is, amelyek jórészen a kálvinista néptől szedik nyereségeiket. Máshol az ily cégek, sőt más mezőn nálunk is, kötelességüknek tartják, a nyereségre

való minden kilátás nélkül is, hogy áldozzanak az egyházi irodalomért. Hiszen a mit a réven veszítenek, úgyszólván megnyerik a vámon.

Mindezzel csak azt akarom illusztrálni, hogy mi még általában nagyon távol vagyunk az egyházi irodalomra ható tényezők összműködésétől. Ne csudálkozzunk tehát, ha a hívatott írói erők tétlenül sorvadnak el, ha irodalmunk nagy mértékben pang, s ha minden eszme, mely egyházi irodalmi művek kiadására vonatkozik, színes buborökként pattan el. Bizony ilyen buborék lesz a Balogh Ferenc eszméje is! Vajha ne mondanék Cassandra-jóslatot!

Tünődöm magamban, hogy vajjon szaporítsam-e én is ezen nyomtalanul eltűnő színes buborékok számát? De ha már benne vagyok, csak elmondom, a mi a lelkemen fekszik.

Nem régen olvastam a *Religióban*, hogy a Horváth-féle alapítvány 2000 koronás következő pályatételére: „A katolikus prédikáció története Magyarországon” két pályamű érkezett be, s a bírálók az egyiket megdicsérték, a másikat pedig nagy elismeréssel ítelték oda a díjat. A pályanyertes munka szerzője dr. Mihailovics Ede, nyitrai theol. tanár. Ime tehát a katolikusok már bírják az ő magyarországi prédikáció-irodalmuk történetét!

Mindig nagyfontosságúnak, s a papképzésre csaknem nélkülözhetetlen szükségnek tartottam a magyar prot. prédikáció irodalmának a tör-

ténetét. E tekintetben hihetetlenül nagy minálunk a hiány s ehez képest hihetetlenül kevés az az ismeret, a mit papnövényeinknek vagy akár papjainknak is a prot. prédikáció irodalmáról nyernie sikerül. A prédikátorok nem ismerik, vagy csak nagyon fogyatékosan, vagy csak nagyon halványan az ő hírneves elődeiket, akik a maguk idejében ünnepezt hitsszónokok voltak, s akiknek nemes alakjuk és érdemeik még mindig nincs feltüntetve, s akiknek értékes műveit még mindig nem tanulmányozzák a kegyeletes utókor hálás gyermekei. Lám a kath. egyházban a prédikáció nagyon is alárendelt szerepre és hatásra volt kárhoztatva, s ez az egyház mégis okulás, tanulság és lelkesedés végett megírta a prédikáció történelmét, sőt előmozdítja, hogy egyik tudós férfia kiváló szerkesztésében és magyarázataival megjelenjenek Pázmány és Káldi válogatott prédikációi. Hol vagyunk mi ettől? Ki gondol nálunk arra, hogy az alvó prédikátorok hatalmas szellemét fölébressze? Hányan vizsgálják a régi tartalmas prot. prédikációkat? Hányan mutatják fel stílusuknak erőteljességét, szépségét és hatásosságát? Hisz' ma egyedül a Pázmány szelleme uralkodik az irodalmi tanításban. Pázmányt olvassák, értelmezik, magyarázzák, dicsérik, magasztalják az iskolákban, úgy, hogy minden gyerek Pázmány bámuló, jó ha még nem rajongó. A Pázmánynyal mérköző szegény prot. prédikátorok elfeledve

TÁRCA.

XLIV. Zsoltár.

— A CXXXVIII. Zsoltár dailamára. —

Ur Isten! megemlékezünk
Nagy dolgaidról, miket tettél.
Apáinkról szállott reánk
Szájruól-szájra, mit cselekedtél.
Szent örökül földet, hazát
Juttatott nekünk dicső kezed;
S itt, hol annyi nép elpusztult:
A te néped meggyökerezett.

Nem karunknak az ereje
Szerzett hazát s nem is fegyverünk.
Kezed, karod volt segítőnk,
S mint tűzszlop járt lelked velünk.
Vezérleted alatt Uram!
Nyertünk csatákat, győzedelmet,
S hogy ellenink letiportuk:
Te adtál arra segedelmet.

Nem magunkba bizakodtunk,
Nem adott fegyver sem oltalmat;

De ki gyűlölt: ellenségünk
Magszégényíté szent hatalmad.
Magasztaljuk azért neved,
Dicsérünk Uram! szüntelenül;
S bár magadtól most elvetél:
Bizodalunk meg nem szégyenül.

Diadalmat ülnek rajtunk
Elleneink, a kik gyűlölnék;
Felpredálják vagyonunkat,
Rabolnak, szitkot szórnak, ölnek.
Letaszítál a mélységbe,
S szívünk töled el még se szakadt;
Ösvényeden járunk most is,
Lelkünk hozzád hü, igaz maradt.

Ki mindent látsz, tudod te jól:
Idegen Istent nem kerestünk.
Oh ne vess el azért minket,
Ne rejtse el orcád kérünk, esdünk.
Ne felejts el, fordúlj hozzánk!
Lásd meg, hogy mily nagy az inségünk.
Szabadítson meg irgalmad,
Légy nekünk Uram! segítségünk.

Erdélyi Imre.

pihennek, s ki van mondva rájuk a sententia, hogy az irodalomtörténetben egyedül ragyogó Pázmánynak még csak a nyomába sem hághatnak.

És mit eredményez ez a Pázmány-imádás? Azt, hogy pl. egyik kath. irodalomtörténetíró már a *protestáns korszak* elnevezést is törölte irodalomtörténetünkben.

Jó, mi nem vagyunk elfogultak, nem akarjuk Pázmányt degradálni, elismerjük az ő kiválóságát, de az Istenért! ne hagyjuk a magunk embereit és a magunk igazait! Tanulmányozzuk és tanítsuk meg a jövő nemzedéket vizsgálni és becsülni a prédikátorok műveit, amelyek — hiába akarják letagadni a pápisták — bizony csak korszakot, még pedig dicsőséges korszakot alkotnak irodalomtörténetünkben.

Mindenekelőtt pedig a *magyar prot. prédikáció-irodalom történetét kell megírni*, előadatni, hogy tiszta képet nyerjenek papjaink a múlttól, s kedvet a tanulmányozásra! Ez az én eszmém. A jó öreg *Tóth Mihály* már belekezdett e munkába, de kidőlt belőle. Am ott van a *Magyar Prot. Irodalmi Társaság*, annak módjában és hatalmában is áll az eszme megvalósítása. Ez a társaság már eddig is sokat tett, ezután még többet tehet, főleg, ha pártfogásának gondolata társadalmunk minden rétegét áthatja. Látom azonban, hogy még *Samaritanus* sem lelkesedik érte, mert azt mondja, hogy a

népies irodalom nevében és címe alatt ő a Balogh Ferenc tervezte történelmi könyvtár darabjainál más és kisebb értékű műveket látni sohasem óhajt s másneműek terjesztésében ezután se fárad. Ami azt is teszi, hogy eddig se fáradt, azaz, hogy a Magyar Prot. Irodalmi Társaság népies kiadványaiért eddig sem tett egy lépést és ezután sem tesz, amit bizony rosszul cselekedett és cselekszik, mert a *Koszorúban*, ha esetleg megjelen is egy pár érdemtelen munka, egészben véve az mégis kiváló eszköze népünk tanításának, a gyönyörködve oktatásnak, a valáserkölcsei nevelésnek s általán a belmissiónak.

Egyébként köszönöm Samaritanusnak, hogy alkalmat adott nekem ezek elmondására.

S. Szabó József.

Magunkról — magunknak!

II.

Sokszor bebizonyult már ama régi tétel igazsága, mely szerint: „nincs az embernek igazabb barátja, viszont veszedelmesebb ellensége önmagánál“. Ha pedig ezen igazságot nemesak az egyesekre, hanem társulatokra, testületekre is tartozónak ösmertük el, könnyen rá fogunk jönni arra, a mi a dolognak velejét képezi, hogy t. i. nem mindig és mindenütt csak külső ellenségek támadásától kell tartanunk, hanem önmön hibáink és mulasztásaink következményeitől is, sőt épen ezek okozhatják a legérzékenyebb kárt és veszedelmet. Dültfűlt a sötétség tábora a régi korban kinzással, öldökléssel, zsinatok átkozódásával; ma sem szünetel egy

Egyháztörténelmi adatok.

Közlő: *Földváry László*.

XIII.

Emlékezetre méltó dolog az *egri* püspökség hatalma alatt álló öt megyében levő reformata ekleziáknak visitatiója, melyet *Barkóczy Ferenc* egri püspök 1748-ban személyesen végzett alantasaival, nem kis remületére a prédikátoroknak.

A visitálás következő módon történt.

Bemenvén Károly városába, levelében odahívta a szomszéd helyeken levő prédikátorokat. Innét Szathmárra utazván, hasonlóképp cselekedett. Aztán ment Rivoliba, Máramaros-Szigetre, Nagy-Szöllőstre, Beregszászra, Munkácsra, Oltsvára, Orosziba, Rakamazra, Lökre és Polgárra. Idehívott 14 prédikátort, kikhez minő kemény szavakat intézett, szóról-szóra a következő:

1-ször. Hogy a bábákat tanítsák a keresztesnek formájára és a keresztesnek nekik nemesak megengedjék in casu necessitatis, hanem ugyan parancsolják is.

2-ször. Hogy minden rendű és állapotbeli házassalandó személyeket a Copulatio előtt három vasárnapokon vagy három Decretale festumokon publikáljanak és ezen publicatióról senki a Dioecesanuson kívül ne dispensálhasson.

3 szor. Hogy a Decretale festumokat eleve kihirdessék; még pedig úgy, hogy azoknak megtartására hathatósan intsek a hallgatókat, mert másképpen a Méltóságos püspök ő Excellentiája nagy haragjába fognak esni. Ezek után pedig

4-szer. Említette ő Excellentiája, hogy 13 vármegyék legyenek Inspectiója alatt, melyekben — ugymond — olyan sokan vannak a protestánsok, hogy egy Dioecesisben is annyian nincsenek; melyhez képest Felsőes királyné asszonyunk különösen nyakamba vetette — így szólla — azok bajának eligazítását.

5-ször. Nevezetesen Szabolcs vármegyéről mondá: Seholy még nem tapasztalta az ország törvényeinek és királyi parancsolatoknak nagyobb megrontását, mint abban. Azért is a mennyi örömmel volt Öcsémnek installatiójában azon vármegyének főispánságára: sokkal nagyobb szomorúságom vagyon a vármegyének rendtelenségén. De Egerbe visszamenvén, megmosom a vármegyebelieknek fejeiket.

6-ször. Okai visitálásomnak ezek: 1-mo mert keresztényen vagyok. 2-do mert püspök vagyok. 3-o mert ő Felsőes királyné actualis titkos Tanácsosa vagyok. 4-to mert meg esküdtem arra, hogy az ország törvényeit manuteneáljam, azokat mind magam megtartsam, mind másokkal megtartassam. Kegyelmetek ítélne meg, ha ezeket nem exequálnám. Ezek után így szólott:

7-szer. Ti a mi földünknek gyümölcsét eszitek, a mi privilegiumunkkal takadródzotok: de meg se gondoljátok, hogy mindazok a törvények, melyek a Religio szabadságára condáltattak, ti reátok néznének. Tudjátok hogy sz. Istvántól fogva egy volt a Religio. Kétszáz esztendeje, mióta a ti vallástok kezdődött, s mégis annyit tulajdonítottok magatoknak, holott a praedominans és radicalis Religio a catholica vallás ebben

pillanatra sem; csak fegyvereit változtatta meg a kor szelleméhez képest! De reménységünk nem csupán abban lehet, hogy az igazság előbb-utóbb győzelemre jut, mert a rossz felett a jónak, a sötétségen a világosságnak, az árnyék felett a valóságnak diadalt kell vennie, hanem abban is, hogy hiába van ellátva ez az ellenünk törekvő tábor tekintélyes csapatokkal, hiába rendelkezik a szívek és lelkek megszedéséhez szükséges eszközökkel oly bőséges mértékben, de szerencsére! az ő feleik java része, a világi katolikusok nagy többsége híret sem akarja hallani az átkozódó zsinatoknak, s esze-ágában sincs a középkor türelmetlenségét ismét lábraállítani!

Tévedne azonban, a ki azt gondolná, hogy azért vagyok ily jó reménységben, mintha megynkben hol alig van több 10 róm. kath. parókhianál, a különböző felekezetek közötti egyetértésnek és kölcsönös türelemnek úde levegőjét semmiféle ellenséges áramlat nem csapkodná! Megindították ellenünk a harcot minden vonalon, a mi helyzetünk sem mondható békésnek, aranyosnak. Éppen a napokban beszélte egyik lelkésztársunk, ki tiszta ref. községben lakik, de az úri birtokok közül néhányat idegenek vásárolván meg, így jutott hozzájuk 1—2 róm. kath. vallású úri család, hogy ezen szülék kívánságára ő általa megkeresztelt gyermekeket a róm. kath. lelkész most *újra keresztelgeti!* Mi ha ugyan szükségessé találnók valamit tenni, csak szánakozhatnók vagy nevéthetnók e felfuvalkodottság és bösz-harag által előidézett *képtelenség* felett; de nem szükség tennünk semmit, elvégzik helyettünk magok ama róm. kath. vallású családok, kik egyrészlől *megbotránkozásuknak*, másrészlől pedig abbéli *sajnálatauknak*, hogy hithűségük miatt kénytelenek elnézni az ultramontanizmus garázdalkozását, nyíltan adnak kifejezést!

De valjon feladatunkat képezi-e: sajnálkozni és

megbotránkozni mások tettei felett, ellenben hallgatásba merülni vagy szemet hunyni saját hibáink előtt?! Hasznosabb lehet magunkra nézve, ha a súlyt inkább az olyan példákra helyezzük, melyek épen e becses lap hasábjain is felemlítették, de csupán más felekezetteliekidegenkedésének lenéző pöffeszkedésének igazolása gyanánt, tehát *egyoldalúan*, holott a felemlített példákblól levonható fő-fő tanúság *minket, magunkat illet* első sorban!

Nem tudom elhinné-e valaki a t. olvasók közül; de bizonyos, hogy sokan a képzelet és mesék országából valónak tartanak, ha elmondanám a véleményem, mit felölünk — Patakon tanult szabolesi, szathmári és beregi lelkészekről — ezelőtt 30—40 évvel többször hangoztattak Debrecenben egyházkerületbeli fő fő emberek? Hála legyen az égnek! ez épen nem hizelgő ítélet, nem hogy megölt volna valakit közülünk, sőt inkább megelevenített, mert ime! 30—40 év elmúlt azóta; de a mi szellemünk, képességünk a régi alapon és irányban maradt; ellenben Debrecen szünt meg a régi szemekkel, kicsinylőleg tekinteni ránk. * És ha most a tenkei, előbb görög kath., jelenleg róm. kath. vallású úrnő áll elő (a 23-ik szám I-ső lapján olvasható) ítéletével, mely az előbbinivel közeli rokonságban van, de annyiban különböző, mennyiben szerinte nemesak reform. pap, de általában ref. vallású egyén nem tehet szert a műveltségre, ezt mi artatlansága mellett egészen természetesnek találhatjuk; legfeljebb annyi észrevételt fűzhet nekünk hozzá, hogy talán addig, míg görög kath. vallású

* Akkori „fő-főembereink“ itt érintett véleménye előttünk sem ismeretlen, s ha helyén és idején valónak találnók: az okokra is reámutathatnók. E helyett azonban örvendünk a haladó idők átalakító hatásának s különösen annak, hogy az egymással való kölcsönös megismerkedés, személyes érintkezés a multak következményeiként fennmaradt idegenkedést is immár megszüntette a testvér főiskolák között.

az országban. Itt előhozta ő Excellentiája, mint legyen a róm. catholica religiónak dolga Angliában, Ssvetiában, Saxoniában és egyebütt. A hol — mondá — a ti vallástok praedominans, a legnagyobb nyomorúságban vannak a mi Parochusink, még tisztességes öltözetben sem járhatnak, hanem csak úgy, mint egyéb közönséges nép. Ti pedig ha meggondoljátok vagy álmódjátok, mindjárt templomotokat reparáljátok, filiákat foglaltok magatoknak, holott ezek a törvények szerint nem lehetnének. Hallottam a visitatióban, hogy temetőhelyet sem adtatok a mieinknek. Tovább így szóllott:

8-szor. Csak elfelejtsetek, hogy oly szabadságtok volna, a minőt praedentáltok. A ti Curatoraitokkal semmit sem gondolok. Én vagyok a főpap, s a ti Superintendenseitek énnekem subordinatusok. Ezek után

9-szer. Keményen szóllott a mi predikátorainknak nagy függéséről, melyel vannak hallgatóik iránt, kik mihelyt akarják, az eklézsiából kiteszik őket. Olyanok vagytok — úgy mond — mint a béresek. Szentgyörgy naptól Szentgyörgy napig fogadnak benneteket. Ha valamely nemes Asszonyka megharagszik a Predikátorjára vagy Predikátornejára, mindjárt kitudja. Oh micsoda rút dolog. De ennekutánna akármely eklézsia is tudja ki bár a Predikátorát az én hirem nélkül és hozzon mást, azt senkinek meg nem engedem. Ti nektek kellene a nyájat legeltetni, de a legeltet titeket. A tyuknak kellene a tojásón ülni, de a tojás üli köztetek a tyukot. Azért, hogy e né lenne, egy eklézsia is a mi püspök-ségünk alatt se Predikátorját ne merje változtatni, se mást az én hirem nélkül bevinni.

10-szer. Hozzá adta ő Excellentiája: Nem tudjátok-e hogy a ti vallástok csak e két szótól függ: „Adhuc toleratur“. Mindazáltal azt ne gondoljátok, hogy mi titeket abban a szabadságban, melyet a törvények nektek adtak, megháborítanánk; sőt bizonynyal mondom hogy manuteneálni kívánunk és ha valaki a katolikusok közül, papi vagy secularis renden levő, titeket megháborítani igyekezik, nem leszen nálam erősebb paizsotok.

11-szer. Hogy pedig ezekhez inkább tudja kegyelmetek magát tartani, mihelyt Isten hazaviszen, mindjárt küldök a kegyelmetek Districtusaira informátiót, melyhez tudja kegyelmetek magát tartani, s a mely leszen kegyelmeteknek részszerint fegyverül, részszerint törvényül, regulául.

12-szer. A plebánosoknak mindezek iránt committáltam hogy vigyázzanak. Az archidiaconus esztendönkint visitálni fog benneteket. Utoljára mondá:

13-szor. Ne gondoljátok, hogy állandók legyetek; a miképen fogyni kezdtetek, úgy el is fogytok. S ha úgy nem cselekesztek, a mint parancsoltam, Egerbe citáltattok, tömlöcbe vettettek. Ezt kétszer vagy háromszor is elővette.

Ezen írás eredetijét a Polgáriba citált 14 predikátor készítette, kik a visitatio után összeülvén, a püspök beszédét úgy a mint visszaemlékeztek, írásba tették.

volt, nem táplált ily nézetet a tisztelt úrnő; mostani nézetére minden valószínűség szerint újabb vallása — a róm. kath. — tanította; de majd ha hozzánk tér: tőlünk megtanulhatja a helyesebb, alázatosabb és szeretetteljesebb ítéletet is!

Legyen a dolog akár így, akár másképen: ilyen és ehhez hasonló véleményekben semmi meglepőt nem találhatunk; sőt még abban sincs már újdonság senki előtt, ha a zárdákban növelt ev. ref. vallású leányok épen ily meggyőződésre jutottak el: hiszen éveken keresztül nap-nap után mindenkiről ezt kellett hallaniok! S mily bájos hang zendül meg a hiúság és divat által félrevezetett ref. papnék előtt, midőn a növelés végeztével hazatért serdülő leány-gyermekeikről ők magok is meghallhatják amaz épületes igazságot, hogy a *reformátusok papja tulajdonképpen nem is pap*; mert hogyan is lehetne papot képzelné *gyóntatószék* és *feloldozó hatalom nélkül*! Mindez nem lehet másként; ki milyen nevelést keresett, olyanra talált; csupán az az egy különös és meglepő van az egészben, hogy egyházi közlönyeink felemlíték ugyan az ev. ref. lelkészt, ki leány-gyermekeit zárdában növelteti, de megelégedve a felemlítéssel, minden további szó és eljárás nélkül napi rendre térnek a kérdés felett!

Hát nem jut itt eszünkbe akaratlanul is az apostoli intés: „a szabadságban, melylyel minket a Krisztus megszabadított, álljatok meg és ne kötelezzétek meg ismét magatokat a szolgálatnak igájával”? Szabadságra hivatottok, csak hogy a szabadságot ne adjátok bűnre való alkalmatosságnak?! Hiszen ez a szabadság a szabadság ismérveit hordozza már magán, ha egy reformált lelkész, ki szent esküvel kötelezte magát a hitelvei szerint való jó példaadásra, képes ily dolgot cselekedni, s ha felei és egyházi hatóságai közönyösen elnézték s elhallgatták azt! Magán ember tegyen a mit akar; de egy lelkész hitsorsosaiával ellenkező álláspontra, míg lelkész, valjon helyezkedhetik-e? Jobb volna nem kedvezni a kor szellemének, mely a *szépitgetés* és *elhallgatás* által annyi kihajigálni való lomot beköltöztetett már lassanként hozzánk; jobb volna megnevezni *mindent* és *mindenkit* a maga nevével!

Az *idők jele* az, semmi más, hogy senki nem kíváncsi megösmerni: a *lelkészt*, ki képes hitével, meggyőződéssel homlok-egyenest ellenkezőt cselekedni; világosság helyett a sötétséget keresni, melybe a családjához tartozó és neki különös gondjaira bízott gyermekeket, kik közül egynek sem volna szabad elvesznie, saját kezeivel beledobja és teszi mindezt a lenézett, világtól elmaradottnak ítélt ref. egyház rovására, annak fizetéséből; az *egyházi hatóságot*, mely bezárván szeméit az efféle tények előtt, ez által mintegy helybenhagyja a lelkész eljárását s tárva-nyitva hagyja az ajtót a mételey befogadására, s végre azon megújódott szellemű és igazán modern *lelkészi-testületet*, mely fenkivánja tartani a közösséget és hitrokonságot az ilyen tagokkal is! Óh mily gúnyosan és lenézőleg tekintenek sokan azokra az együgyű, rövidlátású trójaiakra, kik ellenségeik ravaszsága által félrevezetetté, s a látványosságon kapkodván, önnön kezeikkel bontották meg városuk erős kőfalát s még segítettek is beszállítani a *falovat* a város kellő közepébe! Ime! száz oldalról is megtámadott hitfelekezeti alkotmányának legbelsejébe tulajdon kezeinkkel lopjuk be azt a tetszetős családot, mely a lehető legalkalmasabb eszköz gyanánt kínálkozik a régi egyszerű erőcsök megváltoztatására, a feleinket jellemző erős hit és vallásos érzés megsemmisítésére, s ugyanazért oly veszélyes dologról

van és lehet szó, mely a legerősebb épületet is képes alapjában megrendíteni!

Szinte hallom, mint nevezik rémképfestésnek, mint keresztelik sokan túlságoskodásnak, ha az említett esetnek fontosságot tulajdonítunk. De nem kellene, nem is szabadna figyelmen kívül hagynunk azt, a mit annyi-szor láthattunk már mások példájából, hogy a *szabadságot* a *szolgaságtól* — mind testi, mind lelki értelemben — csak egy lépésnyi távolság választja el, s hogy sok *kicsiny szikrából* támadt már *nagy tűz*, melyre siralmas jajszó és pusztulás következett!

Ugy látom az a *szabadság*, mely teljesen szabad kezét akar engedni valamennyi lelkésznek, elannyira, hogy mindenben úgy járhatson el, a mint ő jönnek látja: könnyen *kétélű fegyverré* válhatik, kárt és veszedelmet idézhet elő! Nem felesleges azért, ha az egyén mellett mintegy ellenőrzőleg ott áll a testület vigyázása, felette pedig gondos felügyeletet végeznek azok, kiknek ez hivatásuk a kezeikbe adott hatalomnál fogva, mert a kellő örökös hiánya miatt egyfelől, másfelől pedig az egyes lelkészek szabadsága folytán sok olyan *mérgező csemete* belekerült már egyházunk kertjébe, mely ha egyszer oda beplántáltatott, szinte kiirthatatlanná válik. Ily esemétéből pedig soha nem várhatunk oly *élőfát*, melynek lombjai alatt újulásra és üdülésre találhatna hitfelekezeti jövő nemzedéke!

Beregi.

KÖZÉLETÜNK.

Pénzváltók a szószéken!

II.

(Vége.)

Ezen hitfelekezeti érdekből származó nézetemet kikellett itt fejeznem, már csak azért is, mert tiltakoznom kellene azon kicsinyes felfogás ellen, mintha p. o. a joghallgatóktól, vagy VII—VIII. osztálybeli tanulóktól kenyéririgységből óhajtanám a legatiók által nyújtott anyagi támogatást megvonni! Ez ellen alig lehetne szólanom, mert jól tudom, hogy egyházi törvényeink megengedték: de nem engedték meg azt, hogy az intézmény eredeti céljától annyira eltérhessen, hogy némi helyeken a joghallgatók és gymn. tanulók annyira előnyös helyzetbe juthattak a megengedett visszaélések folytán — szemben a hittanhallgatókkal, kik az egyházi törvény világos intentiója szerint első sorban jogosítottak a legatiók élvezetére, úgy, hogy csakis az általok igénybe nem vehetett legatiók tartozhatnának a joghallgatók és gymn. tanulók gyámolítására. Ezen elfajulásról és visszaélésekről kell tehát még szólanom, bármily kellemetlen feladat legyen is az, mert különben a fentebb felállított sérelem indokolatlanul marad!

Minden esetben fel kell magunkat szerelnünk olyan adatokkal, a melyek előadásainknak fundamentumul szolgálhassanak; e nagyon kényes kérdés tárgyalásához sem foghattam tehát addig, míg a bőségesen beküldött adatok rendelkezésemre nem állottak. Talán érdekes lett volna egész országra kiterjedőleg feltüntetni a legatió-intézményének mai állását; de nem volt időm arra, hogy a két dunai s erdélyi kerületekből is ösmertető tudósításokat kérhessek; így meg kellett elégednem a tiszáninenni és tiszántúli kerületeket legatusokkal ellátó sárospataki és debreceni főiskolákban uralkodó szokások megösméréssel. A hozzám

erkezett adatok szerint: mindkét főiskolánál egyenjogúnak ítélik a hittanhallgatót és jogászt. mennyiben a IV-ed éves hittanhallgatók után nem a III-ad éves hittanhallgatók, hanem a IV. éves jogászok választanak legátiót, s így tovább!* Ezen egyenjogúságot az egyházi törvény egyáltalában nem rendelte meg: ugyanazert azt oly engedmenynek kell tekintenünk, mint a mely a hittanhallgatók rovására adatott nyilván oly számítással, hogy a jogakadémia hallgatóinak száma ez által is növeltessek. Ime! itt már világosan felismerhető a *hasznossági* és *célszerűségi* tekintet, mely a szöszéket idegen érdekek szolgálatára engedi át, és pedig nem törődve amaz elsőrangú, ezerszerre fontosabb kérdéssel, hogy: *nátha ezen intézkedés is hathatósan előmozdította a theologiai akadémiák elnéptelenedését?*

Az pedig feltétlenül bizonyos, hogy erkölcsi tekintetben végtelen kárt okozott a világi pályára lépett ifjaknak a hittanhallgatókkal egyenlő jogosultságot biztosító gyakorlat életbeléptetése és fentartása. Szép dolog hirdetni az egyetemes papság elvét, de nem tudom magamat rábírní annak elhívására, hogy a mi hitfeleink bárhol e világon hajlandók lennének ezen elvet a mi felfogásunk szerint magyarázni. S meg kell vallanom azt is, hogy ha a nevezett két főiskola hittanhallgató ifjúságától hallottam volna valaha — mert e részben adatokat nem kaphattam — olyan hirt, mely e visszas helyzet megszüntetése érdekében támadt mozgalomra vonatkoznék: legalább lenne némi reményem ahoz, hogy a megkezdett veszélyes útról még idejében megtörténhetik a visszatérés. De a helyzetbe való bele nyugvást távolról sem kívánom azért a hittanhallgatók hátrányára írni: csak fájjalnom lehet, hogy annyira beletörődtek már e visszas állapotba: mert ha ott a főiskolában beleélik magokat abba, hogy ők, a kik lelkészi pályára készülnek, a pályájokkal együtt járó esekély előnyt is kénytelenek nemcsak megosztani másokkal, hanem a nagyobb részt abból törvényesen is elvehetik tőlök: majd mikor rendes lelkészek gyanánt fognak szerepelni az életben vérökké vált meggyőződésük és elvük az leend, hogy *ők sem tartoznak tovább lelkészek lenni, csak a míg a szöszékek vannak*, s hogy azon kívül mit cselekesznek: ahoz senkinek semmi köze!

Készséggel constatalom egyebekben, hogy a főiskolai tanárkarok kifogástalan körültekintéssel teljesítik a rájuk néző feladatot, t. i. azt, hogy az ünnepi legátusok mily módon és hová bocsáttassanak ki? Ismerem az igazán erélyes rendszabályt, mely a sárospataki főiskolában szinte lehetetlenné teszi, hogy valaki, érdemesebbek megkárosításával, méltatlanul juthasson olyan nagyobb jövedelmű és tekintélyesebb helyre, a milyen még őt meg nem illetheti. Amde mit ér a leg-erélyesebb rendszabály is, ha olyan egyházmegyék gyülekezeteiről van szó, melyek nem a tiszáninnení egyházkerület hatósága alá tartoznak? Idegen területen nem alkalmazhatják a kerületi rendszabályt, így elnézni kénytelenek azon visszaéléseket, melyek p. o. a beregi és felső-szabolcsi egyházmegyékben régóta napirenden vannak.

A sokféle nagy találékonysággal életre keltett gyakorlatból csak a következőket említem itt meg, mint olyanokat a melyekre kevés fáradsággal igen sokan ráösmérhetnek. Mindennapivá lett a *beírás*, mely azt

* Debrecenben nem így van. A 4-ik éves joghallgató az 1-ső éves hittanhallgató után választ. Szerk.

jelentí, hogy ekkor vagy akkor legátus nem kell; a 3 nagy ünnepet megelőző hónapokban némely vidék lelkészeinek elete folytonos rettegés, felelem, mely csakis az ünnep-választás ideje táján szokott egyidőre véget érni.* Azon a nagy vidéken, mely Nógrádtól Máramarosmegyéig terjed, nincs felekezeti vagy állami gymnasium és tanító-képezde, melynek növendékei számára a szülék, rokonok barátok legátiót ne keresnének. A mozgalom hevében aztán alig van már tekintet arra, hogy az illető ifjú milyen életpályára indult, hogy jó magaviseletű, jóra való és igyekező tanuló-e? hanem csakis arra, hogy minél kisebb tanuló minél nagyobb jövedelmű legátióba juthasson; mert a esekély jövedelmű hely, — milyenre mi ezelőtt 35 évvel mint 1-ső éves akadémiái polgárok tartottunk számot — mai napon az V-ik gymn. osztályban tanuló ifjakuak sem kell. Akad itt-ott olyan szerencsés lelkész, kinek gyülekezete egy magában külön legátiót képezvén, elhatároztatja a presbyteriummal a további zaklatások kikerülése céljából állandó rendtartásul azt, hogy az ünnepi jótétemény csak azé lehet, a kit a főiskola küldeni fog; amde a hol 3—4—5 egyház képez egy legátiót: ott hiába akar 1 vagy 2 lelkész útjába állani az áramlatnak, mert a 3 ik vagy 4-ik vagy 5-ik lelkész meggátolja az ellen-törékvést s oda adományozza a legátiót annak, a kinek akarja.

Az alföldi nagy egyházak némely lelkészei folytonosan találják arra módot, hogy világi pályára szánt gyermekeik már VI. gymn. osztálytól kezdve mindaddig, míg a jogi tanfolyamot el nem végezték, állandóan a legelső rendű legátiókat, tehát olyanokat nyerhessenek, a melyekre tulajdonképpen csak esküdt-diákok, vagy legfeljebb IV. éves hittanhallgatók tarthatnának igényt. Egy másik egyházmegyében ártatlan kedélyességgel a telekkönyvi hatóságoknál szokásos *előjegyzést* léptették már életbe; egyik lelkész legközelebb a kérvényező előtt oda nyilatkozott, hogy egyházában már 2 évre van előjegyzés; ha nem lesz késő, szívesen ajánlja szolgálatát azutánra, vagyis: ha tetszik, majd a 7-ik ünnepre számot tarthat.

Mint egy mély gondolkozásáról s alapos tudásáról ösmert férfiú mondotta valamikor előttem: e mai anyagias korszakban a nagy sokaság vallásos érzésének értékét illetőleg bebizonyított tétel gyanánt lehet állítani azt, hogy valamely vallásos felekezet olyan helyet foglalhat el a társadalomban, a milyen arányban képes híveinek anyagi előnyöket biztosítani. Miért nem szüntenek meg — ugymond — hatalmasak és terjeszkedők lenni a kath. felekezetek? Azért, mert híveiket az anyagi érdekek és előnyök ezer szálaival magokhoz vonják és magok mellett tudják tartani!

Valjon nem ilyen elv vezérelhetette-e azokat is, kik felekezetünk érdekében állónak tartották a közel multban világi feleinkhez ekképen szólani: *aranyom és ezüstöm nekem ninesen, de a mim van, azt adom te neked?*! s e szavakkal a templomi szöszéket is bizonyos tekintetben közvagyonná tették!?

Helyesen-e vagy helytelenül? ha még el nem döntötte a jelen: elfogja dönteni a közel jövő! Annyi

* Ismét mondjuk, hogy semmi sem könnyebb, mint ezen segíteni. Mi 15 esztendő alatt sohasem specifikáltunk, ha csak nem gyülekezetünkbe való ifjút. Egy Földesen, mint Püspökkladányban egyszerűen kimondattuk az egyháztanácsesai, hogy soha senkit nem specifikálunk. Aztán ha ily kérelemmel hozzám fordultak, egyszerűen hivatkoztunk az egyháztanács fennálló végzésére s ezzel fedezve voltunk minden érzékenykedéssel szemben. Járjanak el így lelkésztársaim. Szerk.

bizonyos, hogy nekünk lelkészeknek már nincs több odaadni valónk, mert . . . . . a legdrágábbat is odaadtuk s a nélkül, hogy tudnók: miért adtuk azt oda?!

Falusi pap.

Halotti énekeink és a Novák-féle temetési énektár.

Kultuszunk általános reformálásának szükségéről táian felesleges dolog már bővebben írni. A legközelebbi zsinat aligha halaszthatja tovább a reformot, mert mindnyájan tudjuk, hogy a művelt embereknél tapasztalható *vallásos közönyösségnek*, s főleg pedig annak, hogy a templomokat nem látogatják, egyik oka épen szertartásaink hosszadalmasságában, merevségében és egyhangúságában keresendő. Ez állapotot tehát okvetlenül javítani kell. Fontos az unionált egyetemes magyar ref. egyház szempontjából is, hogy szertartásaiban is meglegyen a kívánt egyöntetűség, a mi most épen nem mondható.

A többi közt *temetési szertartásaink* is reformra szorultak. Itt a lehető rövidsége, egyszerűsége kell törekednünk. Azért a hosszas templomi búcsúztatókat el kell törölnünk, mint azt már némelyik egyházkerület, minden nagyobb emótió nélkül, a múltak emléktárába helyezte. A halotti predikáción már tülemelkedett a humanismus.

Nagyjelentőségűnek látom temetéseknél az *éneklés* rendezését s ehez képest korszerű hangulatos és valóban költői *hallotti énekek* szerzését is. Az iskolás-gyermek akorgása, meg az utcán végig való kántálás korántsem a gyász és fájdalom kifejezése, hanem az érzelmek fölháborítása és kintpadra vonása minden jó izlésnek. Elismerjük, hogy a gyülekezeti közösség par excellence prot. elvét a temetési szertartásnál is érvényre kell juttatni, tehát a gyülekezeti éneklést ott sem mellőzhetjük. De hát aztán igazán gyülekezeti éneklés legyen az és ne egy pár iskolás-gyerek torkaszakadtából való ordítása. Ma pedig úgy áll a dolog, hogy főleg városokban a gyászközönség temetések alkalmával tartózkodik az énekléstől, sőt nem is vehet részt benne, mert az éneket nem ismeri s könyvet nem visz magával, legfőlebb csak egyik-másik ismerős dallamot dúdolhatja utána.

Mi kövekezik ebből? A közönségnek az énekléshez szoktatása. Hogyan? Egyfelől az iskolai nevelés, másfelől pedig érzelmes, hatásos, szívet magragadó és lelket felemelő *halotti énekek szerkesztése*. Eddig a halotti énekekre édes kevés gondot fordított az egyház. Kántorok és tanítók passiója, privilegiuma, no meg szükségszülte munkája volt az. Legnagyobb részben üres lantpengetések és értéktelen fércelmények. Némelyik halotti énektárra egyik-másik kerület ráütötte ugyan a maga pecsétjét, de nem igen törődött vele, hogy a kántorok használják-e vagy nem. Aminthogy pl. a templomi éneklésben is még mindig sok önkénykedést engednek meg maguknak némely ráéneklést szerető lelkészek és kántorok. Így a hallotti énektárak gomba módra elszaporodtak, anélkül, hogy valamelyik szélesebbkörű elterjedésre, nagyobb használatra, s bizonyos canonicus tekintélyre tett volna szert. Ez a korlátlan, szabad verseny halotti énekgyűnkét nemhogy előbbre vitte volna, hanem mód nélkül elsekélyítette. Régen látják már e bajt egyes hivatott lelkek, s tettek is lépéseket orvoslására, de még eddig sikertelenül. Véleményem szerint nem is remélhető kívánt eredmény mindaddig *míg az egyetemes ref. egyház fel nem karolja a hallotti énekeskönyv ügyét*. Templomi énekesköny-

vünk hosszú munka után, azt hiszem rövid idő alatt, végre megszületik. Akkor az egyetemes halotti énekeskönyvre okvetlenül sort kell keríteni.

Milyen legyen ez az egyetemes temetési énektár? Kicsi, kevés szöveggel és dallammal, de felséges és ellenállhatatlan hatású. Tanulja meg, tudja, s alkalomadtán énekelje minden ref. ember a dallamát is, a szövegét is lehetőleg egészben. Minthogy most tudja és megindulva zengi a felséges XC. zsoltárt. Dallam és szöveg összeilljenek s együttesen altassák el a bűbáratot és emeljék égbe a sebzett szíveket.

Ilyenforma elvek hangoztatásával jelent meg ez évben egy *Református Temetési Énektár Novák Lajos* sárospataki theol. tanár és főiskolai lelkész szerkesztésében. A könyv lapunkban már ismertette volt és pedig előnyösen. De vissza kell térnünk reá, mert új nyomokat tör s az előszóban kifejtett elveknél, meg szerkesztőjének hivatalos állásánál fogva is az eddigi temetési énektáraknál nagyobb súlylyal lép a világ elé.

Mellőzöm azt, hogy a fentebb kifejtett okoknál fogva, én elvből az egyházi ének-ügyben a magánvállalkozásnak barátja nem vagyok. De elismerem, hogy addig, míg az egyetemes halotti énekeskönyv létrejön, lelkes és valódi divinatióval megáldott magánvállalkozók is hasznos szolgálatokat tehetnek az ügynek és sikerült énekekkel bensőbbé, meghatóbbá tehetik temetési szertartásunkat.

A Novák Temetési Énektárának az eddigiek felett két előnye eltagadhatatlanul megvan. Az egyik az *általánosítás*, a másik a *hallottak beszélgetésének elhagyása*. Ez föltétlenül helyes újítás. Templomi énekeskönyvünk most folyó revisióját is a subiectivismus teljes háttérbe szorítása vezeti. Gyülekezeti közénekben esakis általános érzelmek nyerhetnek kifejezést.

Nem vagyunk azonban megelégedve a könyv szerkesztőjének abbéli törekvésével, mely szerint pusztán csak az élők *vallásos hangulatának* tolmácsa óhajt lenni. Mi nem hangulatokra alapítjuk szertartásainkat. A prot. vallás tanító vallás. A világi költőnek lehet, Revicky Gyula sirírata szerint, az egész világ csak hangulat, de az egyházi költőnek tanítómesternek is kell lennie, s a hitelveket soha nem tévesztenie szem elől. E követelmény a jelen művecskével szemben annyival jogosultabb, mert azt egy pap, hozzá még a gyakorlati theol. tanára szerkesztette. Ily egyének műveiben nem hitvány klapanciákat, vagy üres rimpengetést, nem is változékony impressiókat keresünk, hanem élő, igaz, vigasztaló és boldogító hitet.

Már pedig mit találunk a Novák Temetési Énektárában? Hangulatot s a hangulattal változó hitelveket. Confessiókink egyértelműleg azt tanítják, hogy a *halál a bűn zsoldja*. Ezzel szemben Novák így énekel (10 l.):

Óh de egy jobb életért
Fizetjük mi ezt a bért. (a halált)

Itt tehát a halál az örökélet bére. Másut ezt olvassuk (60. l.):

Óh! esendes éj, halál éje,
Örökélet szolgája.

Ellenben két helyen helyesen mondja:

S bűnös testünkre vár a sirhalom. (2. l.)

Itt a végső örökség! (a sir)

Testiségünk ára! (65. l.)

A legtöbb énekekben azonban teljesen mellőzi a bűn tanát. A halál nála cél, mely felé az örökélet el-

nyerése végett hajtatunk, hitünk szerint pedig okozat, mely bününk miatt, illetve a peccatum originale miatt következik el.

A mit a dicséretiró ekként zeng:

Minket pedig, mihelyt születünk
Már a koporsó vár,
A bün miatt lefoly életünk,
S a halál velünk jár.

Az *örökélet-tana* is hangulatok szerint változik a Novák Temetési Énektárában. Azt mondja egy helyen (7 l.):

S ha már testünket elmulás várja:
Lelkünket méltasá örök hazára!

Itt tehát a pusztá léle halhatatlanságot hirdeti. Menjünk tovább! A szemelvényekkel gazdálkodom, a sok közül csak innen-onnan veszek egy-egy felvilágosító példát. A 16. l. ezt olvasom:

Éreztesd a feltámadást,
A boldogabb viszontlátást!

Latitudináris szólám közelebbi meghatározás nélkül. A 31. lapon ez áll:

Nem maradunk mi a halálban.
Mint a mag a kórhadáson,
Átme gyünk a változáson:
De utána fényességben
Elünk az Ur örömeiben.

Ez már testi feltámadás. Jön aztán a Pál-apostoli felfogás. A *ψυχικός σώζ* és a *πνευματικόν σώμα* tana. Így:

S majd ha a sirhalmokon,
Fölzeng a diadalom:
Lelki testek égi szárnyon,
Jézusához mennybe szálljon! (42 l.)

De ha változtak is, eddig legalább még a ker. felfogás körében maradtak az énekek hangulatos hitelvei. Am ilyen sorokat is olvasunk (10 l.):

Testünk a megholtak között
Hadd porladjon sirjába!
Ott is az Ur védi azt,
— Oh mi édes e vigasz! —
S ha *éveit* kitö tötte,
Uj élet támad fölötte.

Itt is a testi feltámadást látjuk, de nekem ez az *év-kitöltés* nagyon is pogányos gondolat. Mintha csak Vergiliust hallanám:

Donec longa dies, perfecto temporis orbe,
..... purum relinquit
Aetherium spiritum.

Vagy mintha a volventes anni teoriáját olvasnám. Már most azt mondhatja mindezekre Novák Lajos, hogy ő jó részben nem írta, hanem csak innen-onnan összeszedte temetési énektárának darabjait. Ezért van tehát, hogy azokban egységes hitelveket nem találunk. Jó, de maga mondja, hogy a forrásul használt műveket valamennyit szükségesnek tartott igazításokkal látta el, s a mutató táblából is kitetszik, hogy a Fejes István néhányénekén kívül a többi alig hagyta változatlanul. Így tehát módjában állott volna, hitelvek tekintetében is egységet hozni énektárába, de azt tenni, miután pusztá hangulatok után indult, elmúasztotta.

Nagyon sok megjegyzésem lenne még az énekek szövegére, de a részletes kritikai taglalástól tartózkodom, nehogy azon vád érjen, hogy szántsándékkal török e könyv ellen, melyről eddig általánvéve csak dicséretet mondtak bírálói.

Két körülmény mindenesetre kitűnik e könyvecskéből, a mire különben maga a szerkesztő is hivatkozik, hogy t. i. *sietve állított össze és hogy a szerkesztő ujjai nem szoktak rá a lantpengetésre*. De hát miért kellett olyan nagyon sietnie? És miért kellett szokatlan hürokon, ahogy ő maga nevezi, *zsenge* műveket kivernie? Azt mondja: buzgóságból, lelkesedésből, de nem elég akarni. A jót, hogy jó legyen, jól is kell akarni!

Szerénykedő önbírálatnak pedig nem igen tart-hatjuk, a mit a könyv előszavában darabjai értékéről mond Novák Lajos, mert hiszen ő más szerzők hasonló szerény önkijelentését műveik ellenében lesújtó kritikának használja fel. Az ő maga bírálatát tehát készpénznek kell fogadnunk, s én meg is nyugszom abban, a mit maga mond Novák, hogy ujjai bizony nem szoktak a lantpengetéshez és hogy minden igyekezete mellett is csak zengéket tudott alkotni. Tessék különben bárkinek is! elolvasni egyebek közt a gyűjtemény „Gyors szárnyakon száll az élet” és „Atyánk tekints le e gyász ravatalra” kezdetű énekeit, hogy elhigye a szerkesztő önbírálatát. Vagy akár a többi darabokból is szerbe-számba szedni a prózai kifejezéseket és erőltetett szólamokat. Az ének nyelve egyszerű, de ebbe az egyszerűségbe erőt és fenséget kell önteni, a mi csak valódi hivatott lelkek sajátja. Novák, mikor egyszerű és rövid akar lenni, úgy jár, mint ahogy *Horatius* mondja:

Brevis esse laboro obscurus fio.

Hogy átalakításai mennyire sikerülnek, ítélje meg kiki pl. a 90-ik Zsoltárnak vagy az „Ássátok el tete-mimet” ismert szövegének átiratából.

A *dallamokra* térve át, igazsága van Nováknak, mint fentebb is mondtam, abban, hogy kevés, de szép dallamra van szükségünk. Én még 15—20 dallamot is soknak tartok. Annyi legyen, amennyit nehézség nélkül elsajátíthat mindenki. Mint a katolikusok a „Dies irae”-t vagy a „Ments meg Uram engem”-et. De a dallamok aztán a gyász alkalomhoz illők és hatásosak legyenek;

A temetési énekszerzők eddig derűre-borúra írták bármelyik zoltár vagy dicséret melódiájára a halotti énekeket, tekintet nélkül arra, hogy a dallam alkalmas-e a gyász kifejezésére. Még csak arra sem ügyeltek, hogy kemény vagy lágy hangnemben van-e a felvett dallam írva. Ezt a hibát különben dicséretiróink is elkövették, s innen van, hogy dicséreteinkben egyugyanazon dallamra felváltva találunk örvendő vagy búsongó énekszöveget.

Novák, és ez egyik érdeme énektárának, sokkal nagyobb gondot fordít az eddigi énekszerzőknél a szöveg és dallam összhangjára. Azt meg épen elismeréssel kell kiemelnünk, hogy szerencsés kézzel gyűjtötte össze a régiebb és újabb temetési dallamokat.

Van kifogásunk mégis egyik-másik fölvelt melódiá ellen.

Ha végignézzük a zoltárokat, látni fogjuk, hogy a híres *Goudimel* mindenütt a tartalomhoz szabta, a mi természetes is, a maga szép dallamait. Egyikben újjong az öröm, a vidámság, a lelkesedés, másikkban fölsír a panasz, a fájdalom, a bánat, ahogy a szöveg hozza magával. Panaszos, fájdalmas érzéseket, megható, komor gondolatokat fejeztek ki, s mint ilyenek halotti ének-dallamokra kiválóan alkalmasak: a „Haragodnak nagy voltában” „Hozzad kiáltok kegyes Uram!” „Mint a szép híves patakra” „Te benned bíztunk eleitől fogva”

„Hallgasd meg Uram kérésem!“ „Áldjad lelkem Uradat Istenedet!“ „Hogy a babilóni vizeknél ültünk“, „Áldjad én lelkem az Urat!“ dallamai. Ezek, kevés kivétellel, a Novák gyűjteményében is fellelőhetők. Ezek ellenében van több dallam, az énektárban, a mely nem odavaló, s a melyet temetési énekszövegre alkalmazni nem lehet, ha csak a régi összevisszaságot és harmóniatlanságot tovább folytatni nem akarjuk.

En a magam részéről az „Oh seregeknek Istene!“ „Oh mely boldog az oly ember eltében“ dallamát sem használnám fel temetési énekszövegre, azt meg már egyenesen visszatetszőnek tartom, mikor a „Jövel szentlélek Uristen“, vagy az „Örül mi szívünk“ vagy „Adjunk hálát az Urnak, mert érdemli“ dallamaira kell temetések alkalmával énekelni. En, s azt hiszem velem együtt minden énekelni tudó és szerető kalvinista ember, megszoktuk azt, hogy ezeket a dallamokat felmagasztosult (és nem levert), örvendező (és nem fájdalmas), hálaadó (és nem panaszoló) szívvel zengedezzük az öröm, a lelkesedés és hálaadás megszentelt pillanataiban. Már most borongó érzések között, szomorú lélekkel, sebzett szívvel énekelni ezekre a dallamokra, én bennem olyan disharmóniát idéz elő, amely az egész temetési szertartás hatását tönkreteszi.

Mit akarok tehát én? Mit kell akarnunk, hogy temetési éneklésünk hatását ne veszélyeztessük? Vagy egészen külön, más alkalommal soha nem használható temetési ének-dallamokat, amiknek már, ha pusztá felzendülését halljuk is, szívünk ellágyul, megindul s igazán résztvevő kebellet temetünk, vagy, ha megfelelő karakterű zsoltár- és dicséret-dallamokat alkalmazunk temetési énekekre, akkor az ezen dallamokra menő templomi énekeket is, a mint természetök hozza magával, csakis az élet szomorú körülményei között kell megzengítenünk. Így fog stimolni az alkalom és az ének, így használunk minden dallamot a maga idejében és a maga helyén.

Csak örvendenünk lehet, mikor azt látjuk, hogy az új templomi énekeskönyv darabjai, az előjelekből ítélve, ily elv szem előtt tartásával állíthatnak össze s már a nagy próba-gyűjteménybe fölveendő versenyképes darabok is, zsoltárok és dicséretetek egyiránt, az *alkalmiság* szerint lesznek együvé csoportosítva. Remélhetőleg tehát az új templomi énekeskönyv véget fog vetni a dallamokkal való mindennemű visszaélésnek s a zsoltár- és dicséret-dallamok alkalmiság szerinti megjelölése megkönnyíti az egytetemes temetési énektár szerkesztését is.

Ezeket tartottam jónak és szükségesnek a temetési énekekről s kapcsolatosan a Novák Református Temetési Énektáráról elmondani.

S. Szabó József.

KÜLÖNFÉLÉK.

— **Püspöki körlevél.** A lelkész-képességi vizsgák idejéről f. évi szeptember hó 13. és 14. napjait ezennel kitűzöm. A vizsgát tevő atyafiak szept. 12-én délután 4 órákor jelentkezzenek hivatalomban és pedig: Az első vizsgát tevők lecke-könyveikkel és végbizonyítványaikkal. A vizsga tárgyait képező tudományok köréből szabadon választott themáról otthon készített tudományos dolgozataikat f. évi szept. 1-ig küldjék be hozzám, mellékelvén hozzá a theol. tanfolyam hallgatása alatt készített írásbeli munkáikat is. A második vizsgát tevők; a) egyházi beszédet írjanak Lukács evang. IX. rész 62.

vers alapján. Monda Jezus: Valaki az ő kezét stb. b) Káté magyarázatot készítsenek a XXXI-dik Urnapra a 84-dik kérdéssel. Az egyházi beszéd elő- és utóimával készítendő és jól betanulandó. E vizsgáttevők dolgozataikat esperesi és szolgálati bizonyítvány mellett szintén szept. 1-ig terjesszék be hozzám. A vizsgázandókat méltóztatassanak erről azonnal tudósítani. Tisztelettel vagyok, Debrecen, 1900. július 28. Püspök helyett Zsigmond Sándor egyh. ker. főjegyző.

— **Az Évkönyvből** e helyen a következő tudnivalókat emeljük ki:

A *javitó- és pótvizsgálatok* végett szept. 1. déli 12 óráig kell jelentkezni az illető dékáni hivatalban; magok a vizsgálatok szeptember 2-án tartatnak.

Alapvizsgálatok iránt a kellőleg felszerelt kérvényeket úgy a hittan- mint a jogtan-hallgatók szept. 4-én délig ngújthatják be a dékáni hivataloknál. Ugyanezen határidőig adandók be az államvizsgálatok iránti kérvények is. A jogi alap- és államvizsgálatok, valamint a theologiai alapvizsgálatok szept. 5-én kezdődnek.

Bentlakás, tandíjkezdmény, tápintézet stb. elnyerése iránt a kérvények szept. 2-án déli 12 óráig adandók be az illető dékáni hivatalokhoz.

A kik akadémiai hallgatók felvételt óhajtanak, kellő bizonyítványokkal ellátva, személyesen jelentkezzenek a háznagy hivatalban, hol a bizonyítványok átadása után teendőkre nézve a további utasítást megnyerik. Az akadémiába felvett hallgatók a beiktatási és tandíjat, valamint *egyidejűleg az előző tanévről, vagy tan évekről netalán fenmaradt összes iskolai tartozásait befizetni tartoznak.*

Az első felev szept. 1-én kezdődik s január 15-ig tart. A felvétel szept. hó első napjain történik, e határidőn túl további 8 nap alatt, figyelemre méltó esetekben az akad. tanács engedélyezheti a felvételt. Ha azonban valaki legyőzhetetlen akadályok miatt tovább is késnek, az elháríthatlan akadály bebizonyítása esetén püspök úr által október hó 15-ig még bevehető, későbbben történő jelentkezés figyelembe nem vétetik.

Az előadásokra való jelentkezés szept. hó 9—11. napjain az előadó egyes tanárok által kitűzött helyen és órában történik. A jelentkezések megtörténte után a lecke-könyvek az illető dékáni hivatalba adandók be felülvizsgálás és beiktatás végett. A ki ezt elmulasztja s ennélfogva neve a kitűzött időig a dékáni könyvbe be nem iktattatik, hallgatónak nem tekintetik.

Az akadémiába való első felvételkor 5 kor. 20 fil. beirási díj fizetendő. A tandíj az akadémiai tanszakra egész évre 60 kor. A hittanhallgatók azonban az egész tandíj fizetése alól ki vannak véve, és létszámuk $\frac{5}{6}$ része fél, $\frac{1}{6}$ része negyed tandíjat fizet, sőt az utóbbiak közül 4 tandíjmentes is lehet. A jogtan-hallgatók közül a létszám $\frac{4}{6}$ része egész díjat, $\frac{1}{6}$ része fél, $\frac{1}{6}$ része negyed díjat fizet, utóbbiak közül 4 teljes tandíjmentes is lehet.

— **Értesítés** A tiszántuli ev. reform. egyházkerület tankönyvkiadványai az egyházkerületi közgyűlés újabb határozata értelmében folyó évi július hó 1-ső napján *László Albert* debreceni könyvkereskedő bizományába adattak át. Ezzel a házi kezelés megszűnt s jövőre az egyházkerület kiadásában megjelent könyvek nevezett könyvkereskedő bizományostól rendelendők meg. Mihez képest a *Tankönyv-raktár* a megrendeéseket ezután nem teljesítheti. A megrendelési feltételek egyéb tekintetben változatlanul maradtak.

— **Vidéki könyvtárak, muzeumok, egyesületek állami segítsége.** Nemrégén közölték a budapesti

lapok, hogy *Wlassics* Gyula közoktatási miniszter a muzeumok és könyvtárak országos bizottságának javaslatára mi módon osztotta szét a vidéki muzeumok és könyvtárak között azt a közel 80 ezer korona államsegélyt, melyet e célra tárcája költségvetésébe beillesztett. Míg egyfelől örömmel látjuk, hogy Magyarország fontos muzeumai, könyv- és régiségtárai, közművelődési és irodalmi egyesületei tekintélyes segítséget kapnak az államtól nagy feladataik betöltésére, addig másfelől sajnosan vesszük észre, hogy *Debrecennek* egy arva fillér sem jutott a kiosztott szép summából. Pedig, ha végigtekintjük a segélyezett névsorát, alig van az országban egyetlen nagyobb könyvtár, muzeum, régiségtár és irodalmi egyesület, mely az államsegélyből nem részesült volna. És a *debreceni főiskola nagy könyvtára*, muzeuma, régiségtára, meg a városban működő irodalmi és szépirodalmi társulat, a *Csokonai-kör*, mintha nem is léteznének a miniszterium s a muzeumok és könyvtárak országos tanácsa előtt. Mi ennek az oka? Felekezeti mellőzés? Nem hihetjük, mikor a segélyezett között látjuk a halasi és a nagyenyedi ref. tanintézetek könyv- és régiségtárait. Vagy nem eléggé szolgálja a közérdeket pl. a debreceni collegium nagy könyvtára? Hiszen egyebek között nyilvános olvasót rendezett be és tart fenn, mely célra pedig a kassai muzeum könyvtára 20 ezer korona államsegélyt kap. Mi hát a tulajdonképeni ok? A mi szerénységünk, vagy büszkeségünk, vagy igazában elhetetlenségünk? De bármily legyen, lehetetlenek tartjuk, hogy jövőre se tegyünk semminemű lépéseket a könyvtárunk és régiségtárunk javára nyerendő államsegély érdekében. Jogunk van hozzá és nem hisszük, hogy e jog olyan kötelezettséggel járna, a mely autonóminkat csorbítana. De a jog mellett még a szükség is unszol a segélyre, mert főiskolánk anyakönyvtárának annyi mizeriái vannak, hogy azok elosztására minden segítséget meg kell ragadnia. Egyébként nagyon szeretnénk a *könyvtári bizottság* véleményét hallani, sőt szeretnénk már munkálatainak szembetűnő eredményét is látni. A régészet meleg fölkarolását pedig ebből az alkalomból szívesen ajánljuk akár a főiskola, akár a Csokonai-kör, akár egy e célból alakulandó egyesület figyelmébe. Debrecenben és környékén sok érdekes régi lelet került és kerül újabban is napfényre. Ezek vagy elkallódnak vagy más régiségtárakat gazdagítanak. Debrecennek egyenes kötelessége azokat összegyűjteni és az utókor számára fentartani. (Erre a nagy ügyszeretettől és buzgóságból eredő felszólalásra megjegyezzük, hogy a főisk. könyvtár segélyezési ügye épen most van tárgyalás alatt. A közelebbi egyházkerületi közgyűlés utasította könyvtári bizottságát, hogy az őszi közgyűlés elé e tárgyban véleményes javaslatot terjesszen elő. A mennyiben a segélyezés megszabott feltételekhez van kötve, a kellő körültekintés és előkészítés az intézők részéről elengedhetlen. Szerkesztő.)

— **Tízéves találkozóra** gyűltek össze városunkba f. hó 1-ső napján azok, kik 1890. évben a debreceni főgymnasiumban tették le az érettségi vizsgát. A találkozó 22-en jelentek meg (többen családostól), mindannyian tisztos életpályát elfoglaló ifjú emberek, kikre bizton számíthat az egyház és haza. Tóth József, Géresi Kálmán, Elek Lajos volt tanáraik társaságában édes visszaemlékezések közt töltötték a napot, 13-an tudósításaikkal mentették ki távollétüket.

— **Kovács Lajos** lelkész-jelöltet s nevelőt, főiskolánk egykori növendékét a vallás- és közoktatásügyi miniszter Szilágyvármegyében segéd-tanfelügyelővé nevezte ki.

— **A csudák vallása.** Ugyan melyik lehetne más, mint az egyedül üdvözítő róm. kath. vallás? A Religióban olvassuk a következő épületes históriát: Sz. Januárius püspök és vértanú ereklyéit, koponyáját és vérét — mint ismeretes — Nápolyban őrzik. A szent vértanú halálának évfordulján (szeptember 19-én) e vér, mely rendes állapotban téglaporhoz hasonló, a koponya közelében szemmel láthatólag folyékonyvá válik és teljesen olyan lesz mint az élő emberi testből kieresztett friss vér. E csodára ezeken meg ezeken gyülekeznek szeptember 19-ére Nápolyba, s nem múlik el egy év, hogy e csoda láttára számosan meg ne térnének. Május hó hatodikán a magyar zarándokok közül néhányan oly kegyelemben részesültek, hogy e csoda ismétlődésének szemtanúi lehettek. Mint dr Gieswein Sándor kanonok a győri D. H.-nak írta. „A S Chiara templomban, hova a sz. ereklyéket rendkívül fényes körmenetben vitték át, egészen közletről láthattuk a vér folyékonyvá válását. Ott voltak még: Steiner székesfehérvári püspök, Fehér Ipoly főapát, a new-yorki érsek stb.“ A napilapokból meg azt olvassuk, hogy egy gyereknek valahol megint megjelent a csodatévő szűz-Mária és arra a helyre hirtelen oly nagy lett az ájtatos hívek zarándoklása, hogy rendőri intézkedéseket kellett tenni. És még mondja valaki, hogy nem gátolja az emberiség előhaladását a szentekkel és csudákkal kacérokodó pópás egyház!

— **Első Leánykiházasítási Egylet mint szövetkezet.** Folyó évi július hóban 1252 jutalékrész irattatott be és nászjutalékok fejében 30,896 kor. 10 fill. fizettetett ki. 1900. január 1-től július 31-ig beirt összes jutalékrészek száma 8592 és a kifizetett nászjutalékok összege 264,626 kor. 11 fillér. Debrecen és Hajdúmegye vezérképviselője **Baum Miksa** Miklós-utca 11. szám.

— **Fertőző betegségek ellen,** melyek leginkább az egészségtelen ivóvíz által terjesztetnek, biztos óvszer a tiszta egészséges ásványvíz. Felhívjuk tehát olvasóink szíves figyelmét a „Kristály Szt.-Lukácsfürdői hegyi forrás hirdetésére.“

TARTALOM-JEGYZEK: A református egyházi irodalom érdekében. S. Szabó József. — Magunkról—magunknak! Beregi. — Tárca: XLIV. Zsoltár. Erdélyi Imre. — Egyháztörténelmi adatok. Földváry László. — Közéletünk. Pénzváltók a szászoknál! Falusipar. — Halotti énekeink és a Novák-féle temetési énektár. S. Szabó József. — Külön-félék.

Felelős szerkesztő: **SASS BÉLA.**

Szerkesztő-társ: **Eröss Lajos.**

Pályásat.

A *marosvásárhelyi* püspöki vizsgálat alatt álló egyházközség egy ujonnan szervezett *hitoktatói állásra* ezennel pályázatot hirdet.

Javadalom: évi 1000 korona alapfizetés az egyházi pénztárból havonkénti, 240 korona lakáspénz (esetleg természetbeni lakás) negyedévi utólagos részletekben fizetve; körülbelül 200 korona ünnepi legatum és némi stóla.

Kötelességek: az egyháztanács által megjelölendő iskoláknál, az ügykezelést intéző első lelkész felügyelete és ellenőrzése mellett heti 20—24 órán hitoktatás teljesítése. A szükség és megbízatás szerint gyermek-istentiszteletek tartása, a rendes istentiszteletekben, a cura-pastoralisban s a hivatali ügykezelésben való segéd-

kezés. Szóval mindaz, mit az egyházi törvények s a helyi körülmények a hitoktató segédlelkésztől megkívánnak.

Az állás f. év szeptember 1-én elfoglalandó s a megválasztandó egy évi sikeres szolgálat után fog állandósíttatni s kivátna a nyugdíj jogosultságának megszerzésére a szükségelt intézkedés megtételét.

Csak lelkészi oklevéllel ellátott folyamodások fognak figyelembe vétetni, mihez még az eddigi tanulmányokat igazoló egyéb okmányok, a korábbi szolgálatokat igazoló bizonyítványok és keresztlevel s egészségi állapotról szóló orvosi bizonyítvány melléklendők. Kik énektanításra is képesek, előnyben részesülnek. Az egyszer elfoglalt állás iskolai évközben el nem hagyható.

Pályázati határnapul *f. év augusztus hó 15 ike* tüzetik ki. A folyamodványok a marosvásárhelyi ev. ref. egyháztanácsnak Tóthfalusi József lelkész a fia kezéhez Marosvásárhelyre küldendők.

Az egyházköztség egyébiránt fenntartja magának a jogot, hogy a pályázókat próbaszónoklat tartására is meghívja.

A marosvásárhelyi ev. ref. egyháztanács 1900. július 22-én tartott gyűléséből:

Tóthfalusi József,
lelkész, elnök.

Pap Sándor,
jegyző.

Segédlelkész kerestetik Nagyváradra.

Kötelesség: 1. vallástanítás 10—12 órán át hetenként, 2. a lelkészi teendőkben való segédkezés; 3. ünnepeken predikálás a legátus helyett.

Fizetés: 1. A mosatást leszámítva teljes ellátás; 2. évi 400, négyszáz korona havonkénti részletekben. (Mellékjövedelemre is 100 koronáig van kilátás!)

Az állomás azonnal elfoglalható. Jelentkezés **Sulyok István** lelkésznel. Nagyvárad (Ujvárosi) lelkészlak.

2-2

Pályázati hirdetés.

A debreczeni ev. ref. egyház felsőbb leányiskolájánál s az ezzel kapcsolatos tanítónőképezdénél az ének és zenetanári tanszékre pályázat hirdettetik.

A heti tanítási órák legmagasabb száma 20. Ehez járul az egyház újabb intézkedéséig a Kossuth-utcai templomban istentiszteletek alkalmával az énekvezetés és orgonálás.

Javadalmazás: 2000 korona fizetés, 400 korona lakbér, öt izben 200 koronás ötödéves korpótlék, melyek évnegyedes részletekben előlegesen fizettetnek.

A megválasztott az 1894. évi XVII. t. c. értelmében létesített nyugdíj- és gyámintézetnek jogosult és kötelezett tagja.

Pályázhatnak tanítónőképezdékre, vagy középiskolákra és tanítónőképezdékre képesített *oly ev. ref. vallású ének- és zenetanárok* vagy *tanárjelöltek*, kik a zongora- és hegedűjátásban, a zongora és hegedű tanításában, továbbá iskolai énekkar s templomi énekvezetésben és orgonálásban gyakorlottak s ezek igazolása végett próba-éneklésre és orgonálásra a Kossuth-utcai templomban *augusztus hó 21-én délelőtt 9 órákor* megjelennek.

Tanárjelöltek megválasztásuk esetén a tanítónőképezdékre képesítő ének- és zenetanári oklevelet egy

év alatt megszerezni kötelesek és csak ennek megszerzése után állandósíttatnak.

Keresztlevéllal, képesítő oklevéllel, netalán eddigi szolgálatról, a hadkötelezettségi viszonyról szóló igazolványokkal, egészségi bizonyítvánnyal felszerelt kérvények *augusztus hó 19-dikének délután 6 órájáig* Dóczy Gedeon igazgató tanárhoz juttatandók.

A megválasztott köteles állását folyó évi szeptember hó első napján elfoglalni s azt iskolai év folyamán el nem hagyhatja.

Kelt Debreczenben, 1900. évi augusztus hó 1-én.

Némethy Lajos,
az igazgatótanács h. elnöke.

Pályázat.

A *bihar-udvari*-i ev. reform. egyház *segéd-tanítói* állására, mely egy év mulva valószínűleg rendes tanítósággá lesz változtatva, pályázatot hirdet.

Javadalom: 800 korona s egy szobából álló lakás az iskola épületében.

Kötelesség: II. s III. fosztály vezetése az egyházker. terv szerint.

Kellően felszerelt kérvények f. évi augusztus 19-ig alólirotthoz küldendők.

Bihar-Udvari, 1900. július 31.

1-2 **Szabó Imre,**
ev. reform. lelkész.

Pályázat két tanári állásra.

A *hódmező-vásárhelyi* állami segélyben részesülő ev. ref. főgymnasiumban két tanári állásra pályázat hirdettetik, u. m.:

1. a magyar és latin nyelvi és irodalmi,

2. a történelmi-földrajzi tanszakra. Megválasztott tanárok e megjelölt tanszakok mellett kötelesek esetleg az illető tanszakkal rokon más tantárgyakat is tanítani. Ha rendes tanár választatik, egy évi sikeres működés után állandósíttatik. A rendes tanár javadalmazása: 2400 kor. törzsfizetés, 500 kor. lakbér és öt izben emelkedő 200 kor. ötödéves pótlék, évnegyedes részletekben előre kiszolgáltatva. Megjegyezzük, hogy tanintézetünknel van négy 2800 és négy 3200 kor. törzsfizetéssel díjazott állás, amelyekre az előléptetés alkalomadtával történik. A helyettes tanár évi díja 1600 kor. törzsfizetés és 200 kor. lakbér szintén évnegyedi részletekben előre szolgáltatva. Csak ev. ref. vallásúak pályázhatnak. A megválasztott rendes tanár az országos tanári nyugdíjintézetnek jogos és kötelezett tagja.

Pályázók életkorukra, vallásukra, képesítésekre, egészségi állapotokra, eddigi szolgálatukra és hadi kötelezettségökre vonatkozó okleveleiket és igazolványukat *f. é. aug. 9-ig* bezárólag alólirotthoz küldjék be. A megválasztottak hivatalukat f. é. szept. 1-én kötelesek elfoglalni.

Hódmező-Vásárhelyen, 1900. jul. 18.

Szabó János,
lelkész-elnök.

2-2

A nagytiszteletű **lelkész** urak és **egyházi hivatalok, tanító** urak és **iskolák** szíves figyelmét felhívom, hogy az idei tavaszi közgyűlés határozatával és a főtiszteletű egyházkerülettel megkötött szerződésem értelmében a **tiszántuli ev. ref. egyházkerület főbizománnyosává** lettem, minek folytán **az összes népiskolai kézi és vezérkönyvek, gimn. vallástani könyvek**, valamint az **egyházkerület száraz bélyegzőjével ellátott anyakönyvi ivatek és kivonatok** (csakis ezen lebélyegzett példányok használhatók) ezentul **kizárólag tőlem** rendelhetők meg.

Ezzel kapcsolatban **nagy tanszer-raktárt** rendeztem be, hogy az iskolák **saját kényelmükre** minden szükséges taneszközt **egy helyen** szerezhessenek be. — Addig is, míg augusztus közepén megjelenő **kimerítő nagy árjegyzékem** szét fog küldetni, tisztelettel kérem, hogy b. megrendeléseikkel hozzám fordulni méltóztassanak, röviden csak annyit jegyezvén meg, hogy az összes tan- és vezérkönyvekből **10% engedményt nyújtok**, a tanszereket pedig az árjegyzékemben feltüntetett **legolcsóbb árak** mellett szállítom, s a lelkész és gondnok ur aláírása ellenében **1–3 havi hitelt** nyújtok.

Ezen kiadványok **egyházi czélokra** fordittatván, vállalatom támogatása mindenki részéről kulturális czélt mozdít elő, ezzel szemben a magam részéről ígérem, hogy pontos és kifogástalan kiszolgálás által igyekezni fogok az egyházkerület érdekeit tőlem telhetőleg szolgálni.

Debreczen, 1900. augusztus hó

Kiváló tisztelettel

László Albert,

iskolai könyvkereskedése és tanszerraktára,
a tiszántuli ev. ref. egyházkerület főbizománnyosa.

NEUMANN M.

Magyarország legnagyobb és legrégebb

férfi-, fiu- és gyermek-ruha telepe

DEBRECEN, Főtér, a m. kir. postával szemben.

Pontos czimemre figyelni tessék.